

Strohmayr Ignác eddig ismeretlen kiadói jelvénye 1789-ből

Simon Melinda

Az Országos Széchényi Könyvtárban dolgozva bukkantam rá egy eddig ismeretlen 18. századi kiadói jelvényre, amellyel kiegészíthetem nemrég megjelent forrásközlő kiadványunkat.¹ A jelvény a következő könyvben szerepel: Georgii Pray Historia controversiarum de ritibus sinicis ab earum origine ad finem compendio deducta. Praecedente epistola ad Benedictum Cetto. Pestini, Budae ac Cassoviae, in Bibliopolio Strohmayeriano, 1789 (jelzete: H. eccl. 4554).

Ignaz Anton Strohmayr 1788. április 29-én vette át az 1774-től működő Weingand és Köpff könyvkereskedésnek azt a részét, amely Georg Köpff özvegyének jutott az osztozkodáskor, de már 1787-ben a cég pénzügyi megbízottjaként működött.² 1789 és 1792 között önállóan is foglalkozott könyvkiadással – többek között ő jelentette meg Friedrich Trenck (1728–1794) és Szacs vay Sándor (1752–1815) több röpiratát, de Pray fent említett történeti munkája is nála látott napvilágot. Két ajánló könyvjegyzékét is ismerjük. A Fővárosi Levéltár forrásaira támaszkodó Gárdonyi Albert (1874–1946) szerint kleeefeldi előnevet használt ugyan, de az erdélyi Töröcsváron született. Kiadványain *Strohmayr*, *Strohmayr*, ritkábban *Stromájer* vagy *Strómájr* alakban is használta nevét. 1793. március 4-én halt meg, ezután hiteltelzői csődöt kértek ellene. A csődper 1793. november 22-én indult meg, és 1804. március 16-áig tartott.³

A művelt könyves szakember kora értelmiségének legjavával állt kapcsolatban, vásárlókörébe bibliofil főnemesek, egyháziak és tanárok tartoztak. Megrendelői között rendszeresen

Strohmayer-jelvény

találkozhatunk többek között a lelkes bibliofil báró Ráday Gedeon (1713–1792), a franciás műveltségű gróf Csáky István (1741–1810), Verseghy Ferenc (1757–1822) szerzetes és költő, Sinai Miklós (1730–1808) egyháztörténész és református püspök, Buday Ézsaiás (1766–1841) debreceni tanár és református püspök vagy Kitiabel Pál (1757–1817) botanikus nevével.⁴

Strohmayr tevékenységének legnagyobb részét azonban nem a könyvkiadás, hanem a bizományi könyvkereskedés tette ki. Megrendelőkönyveinek tanúsága szerint a többi magyarországi kiadón kívül szoros kapcsolatban állt kora legnagyobb könyvkiadói és kereskedelmi centrumaival is. Zürich, Bécs, Berlin, Augsburg és Lipcse több kiadójának – főként német nyelvű – kiadványait terjesztette üzleteiben.

Az említett könyv címlapján szereplő rézmetsetes jelvényen egy félmeztelen puttót láthatunk hátulról, jobb kezében fakalapáccsal, baljában vésővel. Jobb térdével egy kockakőre támaszkodva egy függőlegesen álló kőtáblába

1 V. Ecsedy Judit – Simon Melinda: *Kiadói és nyomdászjelvények Magyarországon 1488–1800: Hungarian Printers' and Publishers' Devices 1488–1800*. Budapest: Balassi–OSZK, 2009.

2 Gárdonyi Albert: *Régi pesti könyvkereskedők (Második közlemény)* = Magyar Könyvszemle 1926/3–4. 301.

3 Gárdonyi i.m. 302–303.

4 Gárdonyi i.m. 306–307.

Matthaeus Rieger örökösei által használt jelvény (Augsburg, 1787)

A Weygand könyvkereskedés egyik jelvénye (Lipcse, 1771–1782)

vési a kiadó nevének **I**[gnaz] **A**[nton] **v**[on] **S**[trohmayer] kezdőbetűit. A kőtábla felső peremébe klasszikus futókutya-motívum, két szélére nyolclevelű rozetta van vésvé. A kőlap tetején a hírnevet, dicsőséget jelképező, szimmetrikusan lecsüngő babérfonatot vetettek keresztül. A puttó mellett balra a földön könyvek sora és a tudományok allegóriái láthatóak: hárfa (zene), festőpaletta és ecsetek (festészet), olaszbástyás vár tervrajza (építészet), szögmérő és körző (matematika), nyitott herbárium (botanika) és bogarakat ábrázoló könyv (állattan), földgömb (földrajz) és távcső (csillagászat). Jobb oldalon a távolban zöldellő lombok jelképezik a természeti környezetet, a támaszként használt négyzetes kő ezzel szemben a kiművelt emberi ész szabadkőműves szimbóluma. A kép szélessége 77 mm, magassága 52 mm.

Magyar viszonylatban igen ritka, hogy a rézmetszetet szignálta is a készítője: *Endner dell[ineavit] et sc[ulpsit]*. A 18. századi Magyarországról eddig csupán két szignált jelvényt ismertünk: Anton Löwe pozsonyi kiadóét (V. Ecsedy–Simon 114.) és a gyulafehérvári püspöki nyomdáét (V. Ecsedy–Simon 123.), de ezek készítőit sem tudjuk pontosan azonosítani. Ezzel szemben biztosan tudjuk, hogy esetünkben Gustav Georg Endner (Nürnberg, 1754 – Lipcse, 1824) német rézmetszőről van szó, aki tanulmányait Stock nevű mostohaapjánál kezdte, majd ennek halála után 1773-tól Johann Friedrich Bause (1738–1814) lipcsei műhelyében tökéletesítette magát. Elsősorban

lipcsei könyv- és műkereskedőknek dolgozott, művei között főként portrékat és könyvillusztrációkat találunk, de alkalmilag nyomdai díszeket is készített.⁵

Természetes tehát, hogy az élénk lipcsei kapcsolatokkal rendelkező Strohmayer – talán valamelyik partner könyvkiadó közvetítésével – összekötésbe kerülhetett Endnerrel, és megbízást adhatott neki kiadói jelvényének elkészítésére. A kép finom vonalú, aprólékos kidolgozottsága kiemeli a 18. század magyar átlagából, szimbolikus tartalma és kifejezőmódja pedig ugyanazokat a jellemzőket mutatja, mint a kortárs európai jelvények. Előképeit, párhuzamait azon kiadók jelvényei között kereshetjük, amelyek kiadványait Strohmayer rendszeresen megrendelte és árulta. Így például a bécsi Hörling cég egy 1785-ös kiadványán ugyanezt a klasszicizáló, felül kiszélesedő, két vésett rozettával ellátott kőtáblát látjuk, rajta a kiadó iniciáléival. Ugyanilyen kőtáblát és rajta átvett babérfonatot használt Caspar Fritsch (Lipcse, 1792), Tobias Göbhardt (Heidelberg, 1773) vagy Matthaeus Rieger örökösei (Augsburg, 1787). Ugyanakkor a Weygand könyvkereskedés egyik jelvényén (Lipcse, 1771–1782) félmeztelen puttó látható, kezében vésővel és fakalapáccsal, amint a kiadó iniciáléit metszi kőbe; mellette a földön könyvek és körző. Ezekből a korban nagyon divatos képi elemekből építkezett Endner, amikor ezt a színvonalas, igényes jelvényt elkészítette a magyarországi kiadó számára.

5 Nagler, Georg Konrad: *Neues allgemeines Künstler-Lexikon* I–XXV. Bd. Wien : Manz, 1835–1852. IV. Bd. 321. – Thieme, Ulrich–Becker, Felix–Vollmer, Hans hrsg.: *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*. I–XXXVII Bd. Leipzig : Seemann, 1907–1950. X. Bd. 521.